

AMA FARELER UYURLAR GECELEYİN

Toplu Öyküler

Wolfgang Borchert (20 Mayıs 1921, Hamburg – 20 Kasım 1947, Basel)
Öğrenimini tamamladıktan sonra kitapçılık ve bir süre de oyunculuk yaptı. 1941'de Rusya'yı işgal eden Alman ordusunda piyade olarak görev yaptı. 1942'de Rus Cephesi'nde ağır yaralandı, aynı yıl nasyonal sosyalizme karşı görüşlerini mektuplarında açık seçik bir dille yazdığı için tutuklandı, difteri ve sarılığa yakalanmış olduğu halde sekiz ay cezaevinde tutuldu. Gençliği gerekçesiyle hakkında verilen hüküm kaldırıldı. Daha sonra yeniden cepheye gönderildi. 1944'te Rus Cephesinde, çürüğe ayrılacağı sırada bir kez daha tutuklandı ve dokuz ay askeri hücre cezasına çarptırıldı. Savaşın sonu tiyatrodan ve kabarelerde birkaç aylığına küçük işlerde görev aldı, ama sağlığı ciddi hasar gördüğü için 1945 yılının sonundan ölümüne kadar geçen iki yıl boyunca sıtmayla boğuştu.

II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan, savaş travmaları ile biçimlenen bir edebiyat türü olan Yıkıntı Edebiyatı'nın (*Trümmerliteratur*) önde gelen yazarlarından biridir. Gençliğinde Rilke ve Hölderlin'in izinde yazdığı ilk şiirlerinde, Gottfried Benn ve Trakl'a da öykündüğü söylenebilir. Savaşın ağır yenilgisi karşısında Borchert de Rilke ve Hölderlin'den uzaklaşır.

Dışavurumcu edebiyattan etkilenmiş, grotesk unsurlarla, yer yer ironiyi başvurarak, uzun monologlarla inşa ettiği yergili bir biçime ulaşmıştır. Gerçeği dile getirme biçimi ve yozlaşmış edebiyata yaklaşımı Gruppe 47 üzerinde de etkili olmuştur. Wolfgang Borchert'in biyografisini de kaleme alan Alman yazar Peter Rühmkorf, Borchert'in yazımını –matematiksel bir tanımla– “sonsuz küçük (değer) düzyazı biçimi” olarak nitelmiştir.

“Hiçbir tiyatronun oynamak istemediği, hiçbir seyircinin görmek istemediği bir oyun” notuyla yazdığı, savaşın dönemi asker Beckmann'ın trajik hikâyesini anlatan, bir tür uzun monolog olan *Kapıların Dışında* oyununu, ilk kez 13 Şubat 1947'de Alman Radyosu'nda radyo oyunu olarak seslendirilmiş, sonrasında 21 Kasım 1947'de Hamburg Özel Tiyatrosu'nda sahnelendiğinde çok ses getirmiştir. İsviçre'de yatırıldığı hastanede hayatını kaybetmeden önce yazdığı son eser savaşa karşı kesin bir bildiri olan “Dann gibt es nur eins!” (O Zaman Yapacağın Tek Şey Var) gibisiz metindir.

Eserleri

Oyun: *Draußen vor der Tür* (*Kapıların Dışında*, çeviren: Behçet Necatigil); **Şiir:** *Laterne, Nacht und Sterne* (*Fener, Gece ve Yıldızlar*, çeviren: Behçet Necatigil-Ayşe Sarısayın), **Öykü:** *Die Hundeblyume – Erzählungen aus unseren Tagen* (Karahindiba – Günümüzden Öyküler); *An diesem Dienstag* (*Bu Salı*, çeviren: Kâmuran Şipal).

Kâmuran Şipal 1926'da Adana'da doğdu. İÜEF Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. TDK'nın açtığı öykü yarışmasında aldığı ödülle adını duyurdu (1953). Çağdaş Alman edebiyatından ve Franz Kafka'dan yaptığı önemli çevirilerle de tanındı; Alfred Adler, Ingeborg Bachmann, Wolfgang Borchert, Heinrich Böll, Alfred Brauchle, Bertolt Brecht, Max Brod, Elias Canetti, Sigmund Freud, Gustav Hans Graber, Günter Grass, C. G. Jung, Thomas Mann, R. M. Rilke, Robert Musil, Bernhard Zeller, Hans Zulliger ve Hermann Hesse'den çeviriler yaptı. Halen İstanbul'da yaşıyor.

Kitapları

Öykü: *Beyhan* (1962), *Elbiseçiler Çarşısı* (1964), *Büyük Yolculuk* (1969), *Buhûrümeryem* (1971), *Köpek İstasyonu* (1988), *Gece Lambalarının Işığında* (Toplu Öyküler, YKY, 2009). **Roman:** *Demir Köprü* (1998), *Sırrımsın Sırdaşımın* (YKY, 2010). **İnceleme:** *Çağdaş Alman Hikâyesi / 1945'ten Sonra* (1962).

WOLFGANG BORCHERT

Ama Fareler Uyurlar
Geceleyin

Toplu Öyküler

Çeviren
Kâmuran Şipal

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 4752
Edebiyat - 1367

Ama Fareler Uyurlar Geceleyin - Toplu Öyküler / Wolfgang Borchert
Almanca aslından çeviren: Kâmuran Şipal

Kitap editörü: **Fahri Güllüoğlu**
Düzeltili: **Cennet Türker**

Kapak tasarımı: **Nahide Dikel**
Sayfa tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **Akgül Yıldız**

Baskı: Bilnet Matbaacılık ve Ambalaj San. A.Ş.
Dudullu Organize San. Bölgesi 1. Cad. No: 16 Ümraniye-İstanbul
Tel: 444 44 03 • Fax: (0216) 365 99 07-08 • www.bilnet.net.tr
Sertifika No: 31345

Çeviriye temel alınan baskı: *Das Gesamtwerk*, Rowohlt Verlag, Hamburg, 2009
1. baskı: İstanbul, Aralık 2016
ISBN 978-975-08-3895-8

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2016
Sertifika No: 12334

Ama Fareler Uyurlar Geceleyin/Toplu Öyküler: Das Gesamtwerk, Wolfgang Borchert.
Herausgegeben von Michael Töteberg und Irmgard Schindler. Copyright © 2002 Rowohlt
Verlag GmbH, Reinbek bei Hamburg, Germany.

Önsöz: "Die Stimme Wolfgang Borcherts", Heinrich Böll, *Werke*. Kölnler Ausgabe Vol. 9,
Edited by J. H. Reid © 1955, 2006, Verlag Kiepenheuer & Witsch GmbH &
Co. KG, Cologne, Germany.

Sonsöz: "Biographisches Nachwort", Bernhard Meyer-Marwitz, *Das Gesamtwerk*,
Wolfgang Borchert; Mit einem biographischen Nachwort von Bernhard Meyer-Marwitz.
Copyright © 1949 Rowohlt Verlag GmbH, Hamburg, Germany.

Ama Fareler Uyurlar Geceleyin/Toplu Öyküler ve Sonsöz telif hakları Telif Hakları
ONK Ajans Ltd. Şti. aracılığıyla alınmıştır.

Önsöz telif hakları Anatolialit Ajans aracılığıyla alınmıştır.

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Kemeraltı Caddesi Karaköy Palas No: 4 Kat: 2-3 Karaköy 34425 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İçindekiler

Önsöz: Wolfgang Borchert'in Sesi (Heinrich Böll) • 9

Karahindiba

Günümüzden Öyküler

Karahindiba • 15

Kargalar Akşam Yuvalarına Uçar • 29

Sesler Havada - Gecede • 34

Çatılar Üstünde Konuşma • 38

Yollarda

Veda Nedir Bilmeyen Kuşak • 48

Trenler, Öğlesonraları ve Geceler • 51

Kalsana Zürafa • 55

Bitti Bitti • 58

Kent • 61

Kent, Kent: Gökyüzü ve Yeryüzü Arasındaki Anne

Hamburg • 63

Billbrook • 67

Elbe • 85

Bu Salı

On Dokuz Öykü

Karda, Temiz Karda

Bowling Oyunu • 93

Dört Asker • 95

Kucak Kucak Kar • 97

Saz Benizli Kardeşim • 100

Jesus "Benden Paso Artık" Diyor • 103

Kedi Donmuştu Karda • 106

Bülbül Şakıyor • 108

- Üç Siyah Kral • 111
Radi • 114
Bu Salı • 118
Kimse Bilmiyordu Nereye
Ne İdügü Belirsiz Kahve • 122
Mutfak Saati • 128
Belki Pembedir Gömleği • 131
Küçük Mozart'ımız • 133
Kanguru • 140
Ama Fareler Uyurlar Geceleyin • 144
O da Az Sıkıntı Çekmemiştii Savaşlarda • 148
Mayısta, Mayısta Ötüyordu Guguk • 155
Uzun Uzun Yollar Uzunluğunca • 172

Sevimli, Mavi, Gri Gece

Ölümünden Sonra Yayınlanan Öyküleri

- Ekmek • 193
Tui Hoo • 196
Marguerite • 204
Üzgün Sardunyalar • 209
Akşamüstü • 211
Kirazlar • 213
Yarın İçin Odun • 215
Bütün Sütçü Dükkânlarının Hirsch'tir Adı • 219
Takma Diş ya da Neden Kuzenim Kaymaklı Bonbon
Yiyemiyor Artık • 223
Fırtına • 227
Duvar • 229
Bir Pazar Sabahı • 232
Okuma Kitabı Öyküleri • 238
Sevimli, Mavi, Gri Gece • 242
Tuhaf • 247
Prusya'nın Şan ve Şöhreti • 248
Ching Ling, Sinek Hanımefendi • 252
Maria, Hep Maria • 256
Pencerelerin Ardında Noel • 261

Profesörlerin de Bir Şey Bildiği Yok • 264
Şişifoş ya da Dayımın Garsonu • 269
İçeriden Dışarıya • 281
Tanrının Gözü • 288

Ek

Bu Bizim Manifestomuzdur

Deneme, Notlar

Yazar • 293

Bu Bizim Manifestomuzdur • 294

O Zaman Yapacağın Tek Şey Var • 301

Sonsöz: Borchert'in Yaşamöyküsü (Bernhard Meyer-Marwitz) • 305

Wolfgang Borchert'in Sesi (1955)

Bir tek sinema biletine ödenecek para karşılığında satın alınabilecek bu kitap, bugün, Borchert'in ilk kez askerî cezaevini boyladığı yaşta olanlara sesleniyor. Yirmi yaşındaki asker Borchert'in mektupları devletin güvenliğini sarsıcı nitelikte görülmüş, bu yüzden yazarı ölüme mahkûm edilmiş, ama altı hafta kadar bir hücrede kaldıktan sonra hayatı başlanmış. Yirmi yaşında olmak, altı hafta bir hücrede pineklemek ve öleceğini, Hitler'le ve savaşla ilgili düşüncelerini açığa vurduğu birkaç mektup yüzünden öleceğini bilmek! Kitabı eline alan yirmi yaşındakiler, insana kendi fikirlerinin ne denli pahalıya patlayabileceğini, karşılığında ödemesi gereken bedelin ne denli yüksek olabileceğini göreceklerdir.

Borchert'in hayatı başlanmıştı ama, böylesi durumlarda af, dikta düzeninin o zalim kaprislerinden başka bir şey değildi. Nitekim Scholl kardeşler de yirmi yaşlarındaydı, ama hayatları başlanmamıştı. Daha sonraları Borchert, yirmi dört yaşındayken anlattığı birkaç fıkra yüzünden bir kez daha içeri tıkıldı. Yirmi dört yaşındaki Borchert'in fıkralarından öğ alınmak üzere düzmece hukuk mekanizması tümüyle harekete geçirilmişti. İşte böylesine alingan oluyor dikta yönetimleri. Kurmay haritasına batırılan bir topluğne, "savaşa sürülmesi" gerekli görülen on bin insanın hayatını anlatsa da bu yönetimler özgür düşüncenin iğnemelerine bir türlü katlanamıyorlar, verecekleri karşılık da ölüm oluyor yalnızca. Savaş koptuğunda Borchert on sekiz, bitiminde ise yirmi dört yaşındaydı. Savaş ve zindan hayatı sağlığını mahvetmişti, üstünü de savaş sonrasının açlık yılları tamamladı ve Borchert 26 Kasım 1947'de yirmi altı yaşındayken hayata gözlerini yumdu. Yazmak için topu topu iki yıl gibi bir zaman ele geçirebilmiş, bu süre içinde Azrail'le yarışarcasına durmadan yazmıştı; fazla vakti yoktu ve bunu kendisi de bilmekteydi. O da savaşın kurbanlarından; savaştan sonra tarihsel memnuniyetin paslı giyisisine bürünen sağ kalanların

yüzlerine, aralarında yer aldığı savaş kurbanlarının söyleyemediklerini bağırarak söyleyeceği ve miskinliklerinin, kayıtsızlıklarının ve bilgeliklerinin düzmededen ve bütün o cilalı laflarının katıksız yalanlardan başka bir şey olmadığını yüzlerine haykıracağı kısa bir zaman bağışlanmıştı kendisine. Bayrakların o sersemce coşkusunu, top atışlarının gümbürtüsü ve cenaze marşlarının o yavan kahramanlığı; bütün bunlar ölümler için öylesine umursanmayacak şeylerdir ki! Bayraklar, mezar başlarında havaya ateş etmeler ve bandolar, kısaca bütün bu duygusal dışavurumlar, teker teker özgürlük uğruna kendilerini gönüllü kurban edenler için, nasıl budalaca davrandıklarını tarihin akışından pekâlâ görebilecekler için yerinde olabilir. Ama bu bayraklar, havaya ateş etmeler ve bandolar, kardeşimizin ölümünü bizlere unutturmamalıdır. Bir meydan savaşının X'de A nedeniyle kazanıldığını Y'de bir diğerinin B nedeniyle kaybedildiğini saptamak bir tarihinin işi olabilir. Ama bir ozanın, yani Borchert'in gerçeği, kazanılsa da yitirilse de her iki savaşın kıyım niteliği taşıyacağı, ölenler için çiçeklerin artık açmayacağı, fırınlarda ekmeklerin artık pişirilmeyeceği, rüzgârın artık esmeyeceği, ölenlerin çocuklarının yetim, eşlerinin dul kalacağı, anne ve babalarının oğulları için yas tutacağıdır.

İnsanlardaki bu kayıtsızlık, olan bitenlerden payına düşen sorumluluğu yadsıyan Pilatus'un* o üşengeç omuz silkişi, anı edebiyatında sık sık karşımıza çıkar.

Kapıların Dışında'da** Beckmann'ın isimsiz binbaşıyla söyleşi, kitabın yalnızca bu birkaç sayfası, söz konusu kayıtsızlıktan, anı yazarlarının koruyucu melekliliğine atanabilecek Pilatus'un o üşengeç omuz silkişinden daha etkilidir. Bu söyleşide hesabı sorulan sadece on bir kişidir, on bir baba, oğul ve kardeş, milyonlarca kişiden ancak on biri. Ne var ki, Beckmann bir yanıt alamaz sorusuna ve yükü omuzlarından atamaz, kendisine tarihten dem vurulur, ölümlerin artık çiçek yüzü görmeyecek, ekmek yemeyecek oluşlarının önemsenmediği o kayıtsızlığın dünyasından söz açılır. Stalingrad, Thermopylai, Dien Bien Phu; kala kala bir yer ismi kalır geriye ve savaştan sağ çıkanların kötü bir şarap gibi içtiği ve sarhoş olduğu biraz coşku.

* 26-36 yılları arasında Yahuda'nın Romalı valisi; Farisilerin ve halkın baskısıyla İsa'yı, suçsuz olduğunu bildiği halde çarmıha gerdirdi. (ç. n.)

** Çeviren: Behçet Necatigil, De Yayınevi. (ç. n.)

Bu kitabın seslendiği yirmi yaşındakilere, bir zamanlar tren vagonları üzerinde görülen şu yazıyı anımsatmak yerinde olacaktır sanırım: 6 beygir ya da 40 adam. İşte savaşların ulaşım kategorisi. Borchert'in bir öyküsüne başlık olabilecek bir yazıdır bu. Tren vagonları yine aynı vagonlardır, değişik bir boyayla yeni baştan boyanmışlardır şimdi, ama topu topu birkaç ton kırmızı boyaya, birkaç klişeye bakar, bunlar oldu mu yazılabilir üzerlerine yeniden: 6 beygir ya da 40 adam; düşüncesizce kurban edilen askerler, ölüme yollanan Yahudiler. Ve trenler boş dönmessin diye fabrikalar için tutsaklar doldurulur vagonlara: Bir anda ilkel ulus diye ilan edilen şu ya da bu ulusun erkekleri, kadınları ve çocuklarıdır bunlar.

Borchert'in çılgınlığına ilişkin pek çok şey yazılmış, söylenmiş ve "çılgılık" deyimi kayıtsızlıkla ortaya atılmıştır. Ama kayıtsız insanlar bağırılmaz; miskinliğin peygamberleri ölümün acılığıyla bile bozmazlar istiflerini. Ama çocuklar bağırır ve dünya tarihinin kayıtsızlığında çın çın öter ölüm haykırışı: *Jesus Christus*.

Ozanlar görünürde estetik mekânların bağımsızlığında hareket etmelerine karşın, tek tek kişilerin tarihle alabildiğine sürtüştüğü o noktayı bilirler yine de. Günter Eich'in bir şiirinde söylediği gibi "kayıtsız olamazlar." Her vakit etkilenmiş, duygulanmış durumdaki bu kişileri, bu duygulanmışlıklarını kayıtsızlık gibi görünebilecek bir biçimde dile getirmenin yükümlülüğünden hiç kimse kurtaramaz. Ve işte bu yükümlülük genç Borchert'in de omuzlarına yüklenmişti. Bu duygulanmışlık ve dile getirilişindeki kayıtsızlık ozanın konu ile biçim arasında yaşadığı sürtüşme noktalarından en büyüğüdür. Borchert'in "Ekmek" öyküsünü buna örnek gösterebiliriz. Bu öykü bir belge, açlık günlerinin bir görgü tanığınca düzenlenmiş bir tutanağı, ama öte yandan ustalıklı bir öyküdür, serinkanlı ve öz, ne bir sözcük fazla ne de az; Borchert yaşasaydı neler yazabileceğini sezdirenen bir öykü. Kısa öykü, açlık yılları üzerine kaleme alman nice açıklamalara taş çıkartmakta, ayrıca öykü tekniğine özgü doruklara ve ahlaksal doğrularla ilgili açıklamalara yer vermeyip, sadece öykü türüne pek güzel bir örnek oluşturmaktadır. Yine "Ekmek" ismindeki bu öyküye dayanarak, şiir ile pek yanlış anlaşılmalı röportaj arasındaki ayrımı da belirleyebiliriz. Bir röntgen filmi çekilmesinin nedeni, nasıl ki her vakit bir ayak kırılması, bir omuz çıkması gibi güncel bir olaya, röportajın nedeni de her vakit bir taşkın felaketi,

bir grev gibi güncel nitelik taşır. Ama röntgen filmi ayağın kırıldığı, omzun çıktığı yeri göstermekle kalmaz, her vakit ölümün ışınal görüntüsünü de ortaya koyar, filmi çekilen kişiyi salt kemikten oluşmuş, olağanüstü ve korkutucu biçimde yansıtır. Bunun gibi bir ozanın röntgen gözü de ışınal görüntü içinden gerilere nüfuz edebildi mi, Borchert'in "Ekmek" öyküsünde olduğu gibi bütün insanı görecektir: Görkemli ve korkutucu. "Ekmek" öyküsünün kahramanları pek sıradan kişilerdir: Yaşlı bir karıkoca; otuz dokuz yıllık bir evlilik yaşamı vardır geride. Öyküdeki "çatışma konusu" önemsizdir, ama açlık yılları tanıklarının hâlâ anımsayacağı gibi, öylesine de güçlüdür: Bir dilim ekmek. Öykü kısa ve devinimsizdir. Buna karşın insanın tüm yoksulluğu ve olanca büyüklüğü, röntgen filminde yaralının kırık burun kemiği gerisinde bütün kafatasının görüldüğü gibi, öykü içine yerleştirilir. "Ekmek" öyküsü Jonathan Swift'in İrlanda ulusunun açlığı üzerine kaleme aldığı düzyazılar gibi bir belge ve sanatsal yapıt niteliği taşır.

Tek başına bu küçük öykü ve Beckmann'ın binbaşıyla söyleşisi, Borchert'i, öykü sanatının kolaycacık aklından çıkardığı bir noktayı, yani öyküyü yazan ve yaşayan kişinin katlanmak zorunda olduğu çatışmayı unutulmaz kılan bir yazar olarak öne çıkarır. Kurmay haritası üzerinde çekilen bir çizgi, işte size yürüyüş halinde bir alay; kırmızı, yeşil, mavi ya da sarı başlı bir topluigne savaşan bir tümendir: Haritalar üzerine eğilir başlar, bayrakçıklar, iğneler sokulur belli yerlere, koordinatlar saptanır. Ve bütün bu işlemlerin ölçeği, trenin kırmızı vagonları üzerinde bir zamanlar okunan ölçektir: 6 beygir ya da 40 adam.

Ama asla taktik işaretler söz konusu olamaz tek tek kişiler için: Geceleyn karısından gizli bir dilim ekmek kesen yaşlı bir adam, kendi ekmeğinin bir dilimini ona veren karısı. On bir şehit: Erkekler ve kardeşler, oğullar, babalar ve tarih omuz silkererek üzerlerinden geçer, Pilatus kendini temize çıkarır. "Stalingrad" ya da "Yiyecek Sıkıntısı" kitaplarda geçen sözcüklerdir yalnızca, gerilerinde tek tek kişilerin kaybolduğu sözcükler. Bu kişiler yalnızca yazarın belleğinde, kayıtsız kalamayan Wolfgang Borchert'in belleğinde yaşar.

Karahindiba

Günümüzden Öyküler

Kim düşerken tutar bizi?
Tanrı mı?

Bu bölümdeki öyküler 1946 yılında kaleme alındı. Başta yer alan “Karahindiba” öyküsü, Borchert’in ilk büyük düzyazı çalışmasıdır. Borchert, bu öyküyü 1945/46’da Hamburg’daki Elisabeth Hastanesi’nde yazdı. Öykülerin tümü 1947’de kitap olarak Hamburgische Bücherei Yayınevi’nden çıktı.

Karahindiba

Hücrenin kapısı kapatılmıştı üzerime. Bir kapının insan üzerine kapatılması sık görülen olaylardandır kuşkusuz; tasarlanılacağı gibi üzerine kilitlenmesi de. Örneğin, evlerin kapıları kilitlendiğinde insan ya dışarıdadır ya da içeride. Evlerin kapıları da bir şeyi kesinliğe bağlayan, bir şeyi kilitleyen, kurda kuşa yem eden bir özellik taşır. Hücrenin kapısı itilerek kapatılmıştı üzerime, itilerek evet, çünkü akıl almayacak kadar kalın olan bir kapının çarpılarak kapatılması olanaksızdır. Çirkin bir kapı, numarası da 432. Bir numarasının bulunması ve sac la kaplı olması, onu başka kapılardan ayıran tek özellik. Bu özellik bir gurur ve yanına yaklaşılmazlıkla donatıyor onu, çünkü hiçbir şeyi umursamıyor, en ateşli yakarışlara bile tıkiyor kulaklarını.

Beni bu yaratıkla yalnız bıraktılar sonunda, ama hayır, yalnız bırakmakla kalmadılar, bir hücreye de tıktılar, her şeyden çok korktuğum bu yaratıkla, kendi kendimle.

Biliyor musun nasıldır insanın kendi eline bırakılması, kendisiyle baş başa, kendi insafına terk edilmesi. İlle de korkunçtur diyemem, ama bu dünyada yaşadığımız en akıl almaz serüvenlerden biridir: İnsanın kendisiyle yüz yüze gelmesi. Burada, 432 no'lu hücredeki gibi yüz yüze gelmesi: Çıplak, çaresiz, tüm dikkati yalnızca kendi üzerinde odaklanmış, ayırıcı bir özellikten, avuntudan yoksun, her türlü eylem olanağından uzak. Ve en onur kırıcısı da bu: Bir eylem olanağının bulunmayışıdır. Bir şey içmek ya da vurup kırmak için bir şişenin, firar etmek için bir havlunun, damarlarını kesip canına kıymak için bir bıçağın, yazmak için bir kalemin bulunmayışı, hiçbir şeyin olmayışı, kendinden başka hiçbir şeyin.

Bu da çıplak dört duvarıyla bomboş bir yerde çok az şeydir. Bir örümceğin sahip olduğundan bile az bir şey. Bir örümcek gittiği yere bir iplikçığı öre öre sürüyüp götürür ardından, bu ipliğe güvenerek tehlikeye atabilir yaşamını, düşmeyi ve düşerken kendini tutmayı göze alabilir. Biz düştüğümüzde bizi tutacak iplik nerede?

Kendi gücümüz mü tutacak bizi? Yoksa bir Tanrı mı? Tanrı bir ağacın yeşerip büyümesini, bir kuşun uçmasını sağlayan güç müdür? Yaşam mıdır Tanrı? O zaman düştüğümüzde sanırım bizi tutar bazen, biz istersek tutar.

Güneş pencerenin parmaklıklarından çekildiğinde ve gece hücrenin bütün köşe bucağından çıkıp geldiğinde, karanlıkta bir şey bana doğru yaklaşıyordu ve ben sanıyordum ki Tanrı'dır bu. Biri kapıyı mı açmıştı? Yalnız değil miydim artık? Hücrede benden başka bir şeyin daha varlığını duyumsuyordum, nefes alıp veren bir şeyin, büyüyen bir şeyin. Hücre fazlasıyla dardı onun için, Tanrı dediğim bu varlık karşısında hücre duvarlarının kendilerini ister istemez gerilere çekeceklerini hissediyordum.

Hey 432 numara, hey insancık; sakın seni sarhoş edip başını döndürmesin gece! Hücredeki varlık senin korkundur, başka bir şey değil. Korku ve gece. Ama korku bir canavardır ve onunla başa kalmaya görelim, bir hayalet kadar korkunç olabilir.

Çatılar üzerinden yuvarlana yuvarlana yaklaşan ay hücrenin duvarlarını aydınlattı. Ne aptal şeymişsin meğer! Duvarlar eski yerlerinde, hücre de bir portakal kabuğu gibi boş. Aziz Tanrı dedikleri varlık yok ortada. Demin hücrede olan varlık, demin konuşan varlık senin içindeydi, içinden konuşuyordu. Belki de konuşan bir tanrıydı, belki sendin bu! Çünkü sen de bir tanrısın, herkes bir tanrıdır, örümcek de, uskumru balığı da tanrıdır. Tanrı yaşamdır, – hepsi bu kadar. Ama bu kadarı bile öyle çoktur ki, daha fazlası olamaz Tanrı. Onun dışında ne varsa hiçliktir sadece. Bu hiçlik de işte sık sık gelip çullanıyor üzerimize.

Hücrenin kapısı bir fındık nasılsa öyle kapalıydı; sanki açılmamıştı hiç ve bildiği kadarıyla kendi kendine de açılmayacaktı, kırılmadan açılmayacak. Öylesine kapalıydı işte. Ve ben, kendimle yalnız bırakılmış, dipsiz uçurumlara yuvarlanıyordum. Ve örümcek, bir başçavuş gibi her seferinde yüzüme karşı haykırıyordu: Muhallebi çocuğu, muhallebi çocuğu! Rüzgâr ağlarını parçalamıştı örümceğin, ama örümcek bir karınca hamaratlığıyla bir yenisini örmüştü ve beni, altmış iki kiloya yakın ağırlıktaki insanı, uçuruma her yuvarlanışında iplikçikleriyle yakaladı. Ona teşekkür ettim, ama o hiç aldırmadı.

Böylece giderek alıştım kendime. İnsan kalkıp düşüncesizce ben

falana ya da filan kişiyle bir arada yapamam diyor; oysa asıl kendisi kendisi için pek katlanılacak biri değil. Ama ben, zamanla bayağı hoşsohbet ve eğlendirici bulmaya başladım kendimi, gece gündüz alabildiğine ilginç şeyler keşfediyordum.

Ne var ki, uzun bir zaman sonra her şeyle koptu ilişkim, yaşamla, dünyayla, her şeyle. Zaman, düzenli ve hızlı bir tempoyla damlıyordu üzerimden. Gerçek dünyanın beni nasıl yavaş yavaş terk ettiğini ve kendimle dolduğumu seziyor, kapısından içeri adım atalı çok olmamış bu dünyadan her gün biraz daha uzaklaşıyordum.

Duvarlar öyle soğuk ve ölüydü ki, çaresizlikten ve umutsuzluktan elim ayağım tutmuyordu. İnsan birkaç gün haykırıyor, sızlanıp yakınıyordu kuşkusuz. Ama haykırışlarına bir yanıt alamıyor, çok geçmeden yorgun düşüyordu. Birkaç saat kapıyı ve duvarları dövüyordu, ama kapı ve duvarlar açılmıyordu bir türlü, çok geçmeden yumrukları yara bere içinde kalıyor ve sızısı bu ıssız yerde biricik haz kaynağını oluşturuyordu.

Anlaşılan bu dünyada kesin bir şey yoktu. Çünkü o kendini beğenmiş kapı da, başka kapılar da açılmıştı sonunda. Her kapı üstünkörü tıraş olmuş, ürkek bir insanı hücrelerinden dışarı itip çıkararak uzun bir sırada yerini almaya zorlamış ve yeşil otlarla kaplı, dört bir yanı gri duvarlarla çevrili bir avluya salmıştı.

Çevremizde bir havlama sesi kırbaç gibi şaklamıştı derken. Bir havlama sesi, çevremizde, bize doğru. Karınları kayışlarla sarılı mavi köpeklerin kısık sesi. Bizi sürekli devinmeye zorluyordu köpekler. Onlar da sürekli deviniyor ve korkuyla dolup taşan bizlere havlıyorlardı. Ama insan yeterince korkup da biraz sakinleşti mi, çevresindekilerin köpek değil, insan olduklarını anlıyordu, mavi ve soluk üniformalı insanlar.

Avluda koşar adım daireler çiziyorduk. Gökyüzüyle karşılaşmanın ilk şaşkınlığını atlatıp güneşe yeniden alışan gözler kırıştırıyor ve görülüyordu ki, onun gibi daha pek çok kişi, birbirinden kopuk, avluda seğirtiyor ve derin derin soluyordu, yetmiş, seksen kişi vardı belki.

Ve hep daire çiziyorlardı, tahta sandaletlerin ritmine uyarak, paldır küldür, gözleri yılgın, ama yine de bir yarım saat her zamankinden daha neşeli. Yüzlerinde havlamayla, mavi üniformalılar

olmasa, sonsuza dek böyle seğirtebilirdi insan; bir geçmişten ve bir gelecekten yoksun, tümüyle anın keyfini çıkararak; nefes alıp vererek, görerek ve yürüyerek!

Başlangıçta böyleydi. Bir şenlikti adeta, ufak bir mutluluktuktu. Ama aylarca hiç çaba harcamadan günün keyfi çıkarılınca, yoldan sapmalar başlıyordu. Aynı keyfi yaşaya yaşaya bıkiyordu insan. Ufak mutlulukla yetinmez oluyor ve ocağına düştüğümüz bu dünyanın bulanık damlaları bardağıımıza şıp şıp damlamaya başlıyordu. Ve bir gün gelip avluda atılan turlar işkenceye dönüşüyor ve insan, başının üstünde o yüksek gökyüzü, kendini aşağılanmış hissediyordu. Önünde gidenlere ve arkasından gelenlere kardeşleri gözüyle, onun gibi çile çekenler gözüyle bakamıyor, canlı cenazeye benzetiyordu hepsini; varlıklarının tek nedeni insanın midesini bulandırmak olan canlı cenazeler, başı sonu görünmeyen çitin bir yerine bir çubuk gibi sıkıştırılmış, kendine özgü bir yüzden yoksun. Ve mide bulandırmaktan başka işe yaramıyordu hiçbiri. Ah! Aylar boyu avluda daireler çizince ve soluk mavi üniformalıların havlamalarıyla paçavraya çevrilince, böyle oluyordu işte insan.

Benim önümde yürüyen ölmüştü çoktan. Ya da balmumundan heykellerin sergilendiği bir müzeden çıkıp gelmişti. Sanki muzip bir cinin zorlamasıyla normal bir insanmış gibi davranmaya çalışıyordu, oysa çoktan ölmüştü belli ki. Evet, ölmüştü; çünkü saçak saçak kirli gri saç tutamlarının çevrelediği dazlak kafasında, güneş ve yağmuru bulanık yansıtabilen o canlı dazlaklardaki yağlı parlaklık yoktu; hayır bir parlaklık içermiyordu bu dazlak baş, kumaştan yapılmış gibi donuk ve mattı. Benim insan adını asla yakıştıramayacağım bu dazlak adam, önümdeki bu yalancı insan hiç kımıldamasa, dazlağa peruk gözüyle bakılabilirirdi. Üstelik bilgin bir kişinin ya da azılı bir ayyaşın değil, hayır, olsa olsa defter kalem satan bir kırtasiyecinin ya da sirklerde çalışan bir palyaçonun peruğu. Ne var ki, pek dayanıklıya benziyordu bu peruk, bir kez hainlikten geri durmaya yanaşmıyordu, benim, yani arkasından gelen kişinin ondan nefret ettiğini seziyordu çünkü. Doğru, nefret ediyordum ondan, çünkü ne diye bu peruk –adama bu ismi vereceğim, daha sade böylesi– önüm sıra yürür benim, serçe yavruları henüz uçmak nedir bilmeden dam oluklarından yere düşüp can verirken o sürdürür yaşamını? Nefret ediyordum

bu peruktan, çünkü ödlele biri; hem de nasıl. Kendisinden nefret ettiğimi biliyordu, öyleyken aptal aptal seğirtiyordu önüm sıra, habire daireler çiziyordu, küçücük daireler gri duvarlar arasında, bize karşı taş kalpli duvarlar arasında. Taş kalpli olmasalar bir gece kimselere görünmeden yola koyulur, bizim beyefendilerin oturduğu sarayların çevresini kuşatıverirlerdi.

Bu peruğu niçin deliğe tıktılar diye boyuna düşünüp duruyordum. Nasıl bir suç işlemiş, onu sürekli rahatsız etmeme aldırılmayacak, başını çevirip bana bakamayacak kadar ödlele bu peruk ne halt karıştırmış olabilirdi? Evet, ona rahat vermiyordum, arkadan sandaletlerine basıyordum hep, kuşkusuz bile bile yapıyordum bunu ve zaman zaman ciğerlerimden çıkardığım okkalı bir balgamı sırtına tükürecekmişim gibi boğazımdan gürültülü sesler çıkarıyordum. Her seferinde can evinden vurulmuş gibi irkiliyordu. Öyleyken başını olduğu gibi çevirip kendisine eziyet eden kişiye bakmayı göze alamıyordu; hayır! Bunu göze alamayacak kadar korkaktı. Kazık gibi duran ensesini topu topu birkaç derece benden yana döndürüyordu, o kadar. Boynuna, benimle göz göze gelmesini sağlayacak bir yarım tur attırma yürekliliğini gösteremiyordu. Ne halt karıştırdı acaba? Belki zimmetine para geçirdi, belki de hırsızlık yaptı. Belki cinsel bir bunalım sırasında toplumun gazabını uyandıracak bir eyleme girişti. Evet, böyle bir şey yaptı belki. Günlerden bir gün kambur bir Eros'un esrikliğiyle pısrıklığını sıyırp attı üzerinden, kendisini şehvetin kollarına bıraktı; evet, şimdi de önüm sıra seğirtip duruyordu, bir yol cesaret edip bir halt karıştırmış olmasından içten içe memnunluk duyarak, öte yandan ürküp sinmiş.

Ama sanırım şimdi, sezdirmemeye çalışsa da korkusundan titriyordu, çünkü benim, ben celladının hemen arkasında olduğunu biliyordu. Canını cehenneme yollamam işten değildi hani, kimsenin de ruhu duymazdı. Bir çelme atmam yeterdi bunun için, ayağımdaki o fazla yüksek tahta sandaletlerle yüzükoyun kapaklanır, belki kafasında bir delik açılır ve bir bisiklet lastiği gibi bütün havası bir pof sesiyle ağır ağır çıkıp giderdi içinden. Kafası beyazımsı sarı bir balmumu gibi ortadan yarılıverir ve akacak birkaç damla kırmızı mürekkep, adeta hançerlenmiş bir komedyenin mavi ipek bluzu üzerinde ahududu şerbetinden bir leke gibi komik ve düzmece bir izlenim uyandırır.

Peruktan, suratını şimdiye dek hiç görmediğim, sesini hiç işitmediğim, yalnızca güve tozu gibi pis koktuğunu bildiğim bu he-riften işte öylesine nefret ediyordum. Adamın –peruğun– her türlü coşkudan uzak, yumuşak ve yorgun, süt rengindeki parmakları gibi cılız bir sesi vardı. Kesinlikle bir dananinkiler gibi patlak gözleri, hep karamela yemek isteyen kalın ve sarkık bir alt dudağı ayrı-ca. Mutlaka bir sefa pezeveninin maskesini taşıyordu yüzünde, her türlü azametten yoksun; bir ebeninkini andıran elleri, çokluk bütün gün bir defter verip karşılığında on yedi feniği alarak ka-saya atmaktan başka şey yapmayan bir kırtasiyecinin cesaretiyle donatılmıştı.

Yo, yeter artık, bir daha söz açmayacağım peruktan. Doğrusu ondan öyle nefret ediyorum ki, bir ara zıvanadan çıkıp fazla ileriye gitmem işten değil. Yeter, kapansın artık bu konu. Ondan bir daha asla söz açmayacağım, asla!

Ama hiç sözünü etmek istemediğim bu kişi, sürekli dizlerini kırıp büker, bir melodramın melodisine uyararak önüm sıra se-ğirtirse, nasıl yakayı kurtarabilirim elinden. Böyle biri, sırtının elinle uzanamadığın bir yerindeki kaşıntı gibi habire kendisini düşündürmeye, varlığını hissettirmeye, kendisinden nefret et-meye ayartır seni.

Sanırım şu peruğu yine de gebertmekten kendimi alamayaca-ğım. Ama ölü peruk bana korkunç bir oyun oynar diye de çekini-yorum. Bakarsın ansızın pis pis gülüp daha önce bir sirkte palya-çoluk yaptığını bana anımsatırcasına kanlar içinde doğrulur. Çişini tutamayanlar gibi kanının akmasını önleyemediği için biraz kızarıp bozarır, cezaevinin bir sirk sahnesini andıran avlusunda perendeler atarak bir uçtan bir uca yuvarlanıp gider, gardiyanlara belki inadı tutmuş eşekler gözüyle bakıp delirtinceye kadar kızdırır onları, sonra da korkmuş gibi yapıp sıçradığı gibi duvar üzerinde alır so-luğu, bize dilini pabuç gibi çıkarıp bir daha ortada görünmemek üzere kayıplara karışır.

Birden aklına gelip de aslında nasıl biri olduğunu düşünenlerin nelerle karşılaşılacağı kestirilemez.

Önümdekine, peruğa duyduğum nefretin anlamsız ve nedensiz olduğunu sanma; aman Tanrım, insan öyle durumlara düşüyor ki, kin ve nefretle dolup taşıyor içi, kin ve nefret bir sel gibi onu sı-